

Vopaleczky György

Az alapprogram módosításáról

A társadalmi - környezeti változások a kollégiumok szakmai – pedagógiai működését, belső világát jelentősen érintik, új kihívásokkal kell szembenézni. Például a negatív társadalmi jelenségek felerősödése (családok elszegényedése, a társadalmi kontroll gyengülése stb.) következményeként érezhetően megnőtt a „problémás” esetek száma. Megjelentek a sajátos nevelési igényű diákok: a velük való törődés-foglalkozás teljesen új szakmai feladatot jelent. Az intézményekkel szemben elvárás a partnerközpontú szemlélet, a minőségfejlesztés meghonosítása. A rendszeres mérés, értékelés egy viszonylag újabb, de a működés szerves részét képező feladat – és még sorolhatnánk tovább.

A kollégiumok mindezekre valamilyen módon reagáltak is. Folyamatosan igyekeznek módszertani és tartalmi válaszokat adni e kihívásokra, s a törvény által előírtakra. Ugyanakkor kimondhatjuk, hogy az élet kicsit „előreszaladt”: a társadalmi és oktatáspolitikai környezeti változások valóban elodázhatalanná tették az érvényben lévő, a kollégiumok működését szabályozó alapdokumentumnak, a kollégiumi alapprogramnak a felfrissítését, megújítását.

Az alapprogram tartalmi átdolgozásának alapjául a nemzeti alaptanterv szolgált, elsősorban azért, mert a kollégium egyik alapfunkciója az iskola nevelő-oktató munkájának a kiegészítése, támogatása. Továbbá az EU ajánlásai és határozatai alapján nyugvó NFT oktatásra vonatkozó intézkedéseit (a Köznevelési törvény mellett) a NAT közvetíti. A Nemzeti alaptantervben jelennek meg közvetlenül azok a prioritások, amelyek az EU oktatáspolitikájában megfogalmazódtak.

Eszerint a jövőben segíteni kell egy olyan oktatáspolitikai környezet kialakítását, ahol

a.)

minden nevelési-oktatási intézményben megvalósul a nevelés és oktatás, valamint a diákokról való gondoskodás gyermekközpontúsága.

b.)

Továbbá az intézmények olyan teljesítményképes ismeretekkel és tudással ruházzák fel a felnövekvő nemzedéket, amelynek birtokában teljes jogú európai polgároként, illetve munkaerőként is megállják helyüket.

Középpontba kerül a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő tudás, képzettség elsajátítása, az általános műveltség szilárd alapokra helyezése, azoknak a kompetenciáknak az elsajátítása, amelyek az egyén számára biztosítják a társadalmi beilleszkedést, a munkaerő-piaci mobilitást, a nagyobb rugalmasságot és alkalmazkodóképességet, a versenyképességet, s nem utolsósorban a mindennapi életben való helytállást.

A korábbiaknál nagyobb hangsúlyt kap

- az esélyteremtés,
- a pályorientáció és a pályaválasztási tanácsadás
- a tanulás támogatása,
- az erkölcsi normák elsajátítása
- a hátrányos helyzetűek támogatása, a hátránykompenzáció
- a tehetséggondozás
- az élethosszig tartó tanulás keretei kialakításának követelménye.

Ezeket a követelményeket az eddigieknél hangsúlyosabban jelenítettük meg az „új” alapprogram módosítási javaslatában, a kollégium társadalmi szerepéről, a kollégiumi nevelés elveiről, céljairól és feladatairól szóló fejezetekben. Úgy véljük, a jövőben ezek kell, hogy adják a kollégium nevelő-oktató munkájának, a tanulókról való gondoskodásnak a vezérfonalát.

Feladatunk volt, hogy megtaláljuk a módját a NAT kiemelt fejlesztési feladatainak, valamint a kulcskompetenciák megjelenítését a dokumentumban.

Az alábbi, 1. táblázatban összefoglaltuk a NAT kompetenciaterületeket, és a kiemelt fejlesztési feladatokat.

1. táblázat

A NAT által meghatározott, fejlesztendő kompetenciák	A NAT-ban meghatározott fő fejlesztési feladatok
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hatékony, önálló tanulás ▪ Anyanyelvi kommunikáció ▪ Idegen-nyelvi kommunikáció ▪ Esztétikai-művészeti tudatosság, kifejezőkészség ▪ Természettudományos kompetencia ▪ Digitális kompetencia ▪ Szociális és állampolgári kompetencia ▪ Kezdeményező-készség és vállalkozói kompetencia ▪ Matematikai kompetencia 	<ul style="list-style-type: none"> - Énkép, önismeret - A tanulás tanítása - Aktív állampolgárságra, demokráciára nevelés - Európai azonosságtudat-egyetemes kultúra - Hon- és népismeret - Testi és lelki egészség - Környezettudatosságra nevelés - Felkészülés a felnőtt lét szerepeire - Gazdasági nevelés

A kollégiumi nevelési/fejlesztési feladatok meghatározásánál az új változat jelentősebb tartalmi változtatásokat tartalmaz. Részben átvettük a NAT-ból az iskolai nevelés-oktatás kiemelt fejlesztési feladatait; úgy gondoljuk, e köré a kollégiumi nevelési feladatok jól szervezhetőek, továbbá, adekvát nevelési tartalmak kapcsolhatóak.

Új tartalmi elem a javaslatban, hogy az alapprogram (AP) az egyes fejlesztési feladatoknál – a NAT-ot követve - meghatározza a kapcsolódó fejlesztendő kompetencia területeket; azaz, az egyes fejlesztési területen milyen kompetencia fejlesztése valósulhat meg.

Meg kell jegyezni, hogy nem teljesen új dologról van szó, hiszen a kollégiumban eddig is beszélhettünk képesség- vagy kompetencia- fejlesztéséről. Az újítás a konkrét hozzárendelés. Itt a „kézenfekvő” megoldásokra tesz a dokumentum javaslatot, ami nem korlátozást jelent.

Ezt foglalja össze az alábbi, 2. táblázat.

Kollégiumi nevelési/fejlesztési feladat (javaslat)	A fejlesztési területhez kapcsolható kompetencia
Énkép, önismeret, szociális képességek fejlesztése	Szociális, kommunikációs és állampolgári kompetencia
A tanulási és gondolkodási kultúra fejlesztése	Hatékony, önálló tanulás Digitális kompetencia Matematikai kompetencia
Felzárkóztatás, tehetségek kiválasztása és gondozása, a pályaorientáció segítése	Anyanyelvi kommunikáció Idegen-nyelvi kommunikáció Esztétikai-művészeti tudatosság, kifejezőkészség Hatékony, önálló tanulás Digitális kompetencia
Kulturált életmódra nevelés, koherens világkép kialakulásának segítése	Esztétikai-művészeti tudatosság, kifejezőkészség Szociális és állampolgári kompetencia

	Idegen nyelvi kommunikáció Digitális kompetencia
Egészséges életmód, környezettudatos magatartás kialakulásának segítése	Természettudományos kompetencia Szociális és állampolgári kompetencia
Társadalmi, gazdálkodási jártasságok fejlesztése	Szociális és állampolgári kompetencia Természettudományos kompetencia Kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia

Az új fejlesztési feladatok tartalmához illeszkedően részben korrigálni kellett a témakörök elnevezéseit is.

A 3. táblázat első oszlopában ismét a fejlesztési feladatokat soroljuk fel, a második és harmadik oszlop pedig a hozzájuk kapcsolható jelenlegi, valamint a javasolt témakör-elnevezéseket tartalmazza.

3. táblázat

Kollégiumi nevelési/ fejlesztési feladat	A fejlesztéshez illesztett javasolt AP témakörök	A jelenlegi AP témakörnek való megfeleltetés
Énkép, önismeret, szociális képességek fejlesztése	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Énkép, önismeret, pályaorientáció 	<ul style="list-style-type: none"> - Önismeret, pályaválasztás
A tanulási és gondolkodási kultúra fejlesztése	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tanulás 	<ul style="list-style-type: none"> - Tanulásmódszertan
Felzárkóztatás, tehetségek kiválasztása és gondozása, a pályaorientáció segítése	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Énkép, önismeret, pályaorientáció 	<ul style="list-style-type: none"> - Önismeret, pályaválasztás
Kulturált életmódra nevelés, koherens világkép kialakulásának segítése	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Európai azonosságtudat, egyetemes kultúra ▪ Hon- és népismeret 	<ul style="list-style-type: none"> - Magyarság, nemzetiségi lét, európaiság - Egyén és közösség - Életmód, életvitel, háztartási ismeretek - Művészet és információs kultúra
Egészséges életmód, környezettudatos magatartás kialakulásának segítése	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Testi és lelki egészség. ▪ Környezettudatosság 	<ul style="list-style-type: none"> - Életmód, életvitel, háztartási ismeretek - Környezeti nevelés
Társadalmi, gazdálkodási jártasságok fejlesztése	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Felkészülés a felnőtt lét szerepeire, aktív állampolgárságra, demokráciára nevelés, gazdasági nevelés 	<ul style="list-style-type: none"> - Életmód, életvitel, háztartási ismeretek - Egyén és közösség

Látható, hogy az elnevezésekben nincs jelentős változás. A táblázatból az is kiolvasható, hogy az eddigi témakörök tartalmi hogyan használhatók fel, építhetők be az új témakörökbe.

Az érvényben lévő alapprogram 3. sz. melléklete tartalmazza azt az ajánlást, amely segítséget ad a foglalkozások anyagának összeállításához. (Megjegyezzük, hogy a javasolt dokumentumban csak két melléklet szerepel, mert a jelenlegi 2. sz. melléklet, mely a témaköröket és az óraszámokat tartalmazza, beépült az 1. mellékletbe.)

Tehát a jelenlegi 3. mellékletet is korrigálni kellett. Itt is módosítottuk a témakörök elnevezéseit, beépítettük az új tartalmakat, illetve tartalmi átcsoportosításokat hajtottunk végre, szem előtt tartva a kompetenciák fejlesztésének követelményét.

A működés szempontjából fontosnak tartjuk, ezért az alapprogramban helyet kap a minőségfejlesztési tevékenységre való utalás, valamint a mérési-értékelési rendszer működtetése. Az alapprogram felhívja a figyelmet arra, hogy maga a dokumentum minőségügyi külső szabályozóként is kezelendő: kimondja, hogy az intézmények működésüket folyamatosan közelítsék az ebben foglaltakhoz.

A megújított alapprogramban az elvek és a pedagógusokkal szembeni elvárások között határozottabban megjelenik a gyermekközpontúság, ezzel összefüggésben a nevelési környezettel, a viselkedéssel, attitűdökkel, a módszertani kultúrával kapcsolatos alapvető követelmények. Hangsúlyosabban megjelenik az igényes pedagógiai munka, a gyermekek megismerésének követelménye, a pedagógus szerep- felfogás, az együttműködés, a kommunikáció az érintett partnerekkel, az adekvát módszertani eljárások alkalmazása.

Az érvényben lévő alapprogram V. fejezetében azt olvashatjuk, hogy a diákoknak milyenné kell válniuk (kimenet szabályozás). Az átdolgozásnál arra törekedtünk, hogy a dokumentum folyamatszabályozó-jellege domborodjék ki inkább: tehát azt írja le, hogyan kell működnie az intézménynek ahhoz, hogy eredményesen működjön, és szolgáltatásaival minden érintett elégedett legyen.

A feladat nem egy merőben új dokumentum előállítása volt, hanem a jelenleg érvényben lévő korrekciója. Tehát a meglévő anyagból indultunk ki. Meg akartuk őrizni korábbi értékeit (pl. megtalálhatók benne az EU oktatáspolitikai koncepcionális, valamint tartalmi elemei), felépítésén, szerkezetén, tartalmán csak a szükséges mértékben kívántunk változtatni.

Az intézményeknek az alapprogram alapján kell a jövőben is elkészíteniük pedagógiai programjukat. Ami azt jelenti, hogy ennek az alapidokumentumnak megbízható támasznak kell lennie, amely - amennyire csak lehet - konkrét segítséget ad a nevelési dokumentumok összeállításához, a pedagógiai munkához. Igyekeztünk ezt a szempontot is figyelembe venni az átdolgozás kapcsán. Megszüntettük a szerkezeti anomáliákat, szakszerűbbé tettük, fogalomhasználatát pontosítottuk.

Összességében, szakmailag korrekt, jól használható, a funkcióját maradéktalanul betöltő, a jogszabályi, oktatáspolitikai környezethez, a jelenkor szellemiségéhez és kihívásaihoz igazodó dokumentum megalkotására törekedtünk. A szélesebb szakmai nyilvánosság ítéli meg – reméljük rövidesen -, hogy ezt hogyan teljesítettük.